

كاكل بەدوای كاردا وئە

محەمەد فەریق حەسەن

ئەمرۆش وەك دوینیە كاكل.. ھەر ئەندازیارە وەستای خۆی و ھەر وەستایە خەلفە و كریكاری خۆی ھەیه.. تۆ (كاكل) سەر بەكام وەستا و كامە ئەندازیاری؟! تۆ ئیستا نە دێھات نشینی تا بە خاوو خیزانەو لە پال پەلە تووتن و تەماتەى خۆتا كەپرێك ھەلبەستن. شان و قۆل بكوتن و بەزەبرى ھیزی بازوو، ژیان و بزۆی لە زەوی رەق دەریتن.. نە شارستانیشى خاوەنى پیشەبەك بى و بازنەى زېرت لە دەست بى..

ئەوا پىكايىك وەستا. دەستەبەك كریكار چون ئاسك بازیان دایە پشتى و مەیدانەكەیان چۆل كرد.. تۆیش ھەر چاوەروانى بەلكو پۆشتەو پەرداخىك پرووى كاریكت لى بنى.. ھەر ئوتومبیلیك لەم ئاستەدا خاوى بكتەوہ چاوى لى ناتروو كیتی. گوئ سووك و لەش سووك ، ئامادەباشى و بەھىواوہ بەرەو پیری دەچى.. ئارەقە و پەلەى گەچ و چیمەنتۆ چەندین تابلۆى (ئەبستركت)یان لەسەر چۆغە و شەرۆالەكەت كیشاوە.. ھارەى دەرابەبەك پىت دەلى: " ئەمە دوا دووكانى بەرامبەر مەیدانەكەى، بكرتەوہ، وا چىشتەنگاوە كاكل، ئىتر باوەر مەكە لىت پىرسنەوہ و ئەمرۆت فت." لە ئاستى خۆتەوہ بە شانى پىادەپەوہ كادا ھەنگاوى كورت كورت دەنىت. دلت بەراى نادا مەیدانەكە جىبىلى. دواى ماوہبەك بەكزە ھىواپەكەوہ دەگەریبەوہ.. ھىشتا زۆرى دىكەى وەك تۆى لىماوہ.. ئەوانىش نا ئومىدى بە چارەیانەوہ ديارە..

بە توورەكەىكى بۆرەوہ، كە جووتىك ھىكلە و دوو نان و سەلكىك پىازى تىدایە، لە پشتمە دەستەكانت تىكپەرانندووہ.. سىنگى رەقت دەریپەریوہ و ناوقەدەت بە كۆنە پشتموینیكى سەربازى جەرانندووہ. بە تروسكە ھىواپەكەوہ چاوەروانى و لە ژىر لىوہوہ خجلى دەردى دلى:

" ھۆ كەژ و كىوہەكان ھۆو، دەك بە خاوو خیزانەوہ بەلگەردانى ئاوو دار و بەردتان بىن، جارى جارنم بوواپە ئىستا دوو ماكوام تووتن ئاودابوو، تۆ بزەنە لەم كاوول بووہدا كەسە دەناسم، ئەوئ بوواپە، ئىستا ئەملا مامۆزا، ئەولام خالۆزا، داخى داخانم، نە دەنگیان ما نە رەنگ، بوون بە نان و ئاوو قووت دران، یەكجار ئەوہ كۆلەى كوتام كەسىكى وەھا بەدى ناكەم دەردى دلىكى لەلا بكەم، كارم نەبوواپە دەمدایە ئەو كىوہ بۆ ناو قەدەغەكەم، شەش حەوت دەستەكەم دەبرى و ھەر لەوئ جىم دەھىشتن، كورە خۆم دەكرد بەو چەمەدا و توولم دەبرى، نەخىر دەمدایە ئە كەژە، تا ئەم كاتانە تەنەكەىك ترشم رىبوو، ھەر نا، دەچوو مە یارىدەى ھاومالىك، تا ئەویش كاتى پىوئىست بەتایەتەوہ یارىدەم.."

ھۆرپىك لەو زىندە خەوئى كەردى.. كە ھەنگاوت نایە سەر پىادەپەوہكە، خاوەنەكەى رىك لەو ئاستەدا وەستاندى.. دەرگەگەى داخست و لىیدا رۆى.. ھىشتا مەیدانەكە چل پەنجایەكى لىماوہ. ئەوانىش لە خى خۆباند ئەبەلق بوون و پراون.

ئەمرۆش كارت دەست نەكەوت. بىھوودە رى دەكەى. خۆت داووتە دەست ھەنگاوەكانت و نازانى بەرەو كوئت دەبن.. نە كەس سلاوت لىدەكات و نە سلاوئیش لە كەس دەكەى.. دەرۆى . بى ئامانج دەرۆى. نا ئومىدو بى نەخشە و پلان دەرۆى.. ھەنگاوەكانت قورسەن لە دووت نایەن.. شل و شىواو، لەش داھىزراو.. بەلای ئەو حەشاماتەدا رەت دەبى.. شانە دەسوئ و لىشاوئ مرۆف بەرەو پرووت دى و كەسىكىان لى ناسن. ئاى، كە قورسە مرۆف لە شارىكدا بزى و كەسى لى نەناسن..! دەرۆى و دەست بۆ پەرزىنە ئاسىنەكان دەبەى. ھەر دارتەل دەىگەیتى دەستىكى پىدا دەھىتى.. بەلام جى دەست بەھىچ شوئىكەوہ جىناھىلى. ھەر وەك پىشتىش جىدەستت بە ھىچ شوئىكى ئەم شارەوہ نەبووہ.. وچان.. پەرىنەوہى شەقام.. ژاوەژاو.. ھات و ھاوارى بەقالە چەقەچناوہكان.. ھۆرنى گر.. ھى تىژ.. قىزەى مندالى وردەوالە فرۆش.. بەزەى فرۆشتنى دەرۆزەكەران.. وەك حەپەساو و لە ھەوران رابمىتى، لە زەلیل و پەككەوتە، لە ژن و كچۆلان، لە برىسكەى زىرى ناو شووشەبەند و برىق و باقى پىلاوى ناو كۆگاكان رادەمىتى.

خەندەى سووكى ئافرەتى پروو بۆياخ كراو.. دزەى چاوى بز، بۆ ژىر تەنوورە و نىوان مەمكى قوت.. بى ئامانج دەرۆى.. بەرەو ئاىندەىكەى ناديار ھەنگاوى لەرزۆك ھەلدەگرى.. لەوئ ھەر بىكارىش بووتایە، لە سەر بەردەنوئزەكانى مزگەوت، لەگەل پىرەمىردىكى بىكارى ناودى بە دامەوہ خەرىك دەبووى.. تافە تافى ئاوى مزگەوت.. سىبەرى سوورەچنار و بناوو دارتوو.. پۆلە مراوئى رىز بەستووى گوئ جۆگەكان.. بانگ ھەلدانى كەلەشىرى غوباب.. قسەى خۆشى پىرەمىردى لە دى بەجىماو، دلى دەكردىتەوہ.. بەدەم رۆبىشتەوہ بىردەكەىوہ"

ئەويان زەرەنگەرە، ئەمىيان پىلاو فرۆش، ئەوى دىكەيان شوفىر، كرىكار، وەستا، ھى گەچ، ھى دىوار، ھى كاشى، من ھىچ كامىيان نىم تەنەنت دەروژەكەرىش نىم..."

چاوەكانت كۆتر ئاسا بە دوا نەۆمى ئاپارتمانىكەو دەنىشەو.. بە پەنجەرەكانىدا دىتەو خوار.. دىوارى بە شىن نەترىراو، پەنجەرەى كراو و پانكەى بىن گرتوو.. پەنجەرەى داخراو و پەردەى دادراو، داركاژى پاراو. پەرىزىنى ئاسىنى بە بۆيەى زىوى بۆيە كراو.. دروشمى رەنگا رەنگى قەد دىوار.. لە زەمىنەو، وەك دەنگە تەزىبىچ، پىاو و مېردمىندال، بىن دىوار و بىن دىوار.. لە لايەكى دىكەو ئافرەتى سەر بەعبا وەك قەتارە مېروولە رىز بوون. ئارەقە بە لاجانگ و نىو چاوان و چەناگەى ئەو خەلكە رىز گرتوو دا رىچكەى بەستوو.. دەلىنى ژن و پىاوى شار بە گرد و بانەو لىرەن.. ھەيانە بەترىكى شو دەمىتى ئەو لىرە رىزى گرتوو.. لەپرىكا ھات بە بىرتا و لە كۆتايى رىزەكەو گىرسايتەو.

- تۆيش دەفتەرت ھەيە خالۆ؟!

ھەرزەكارىكى پانتۆل لە پىي رىز گرتوو بوو، پرسىارەكەى بزمارىكى درىژ بوو چەقىيە كاسەى سەرت و مېشكت درنگەى لىو ھات.. بەلا لووتەو وەلامت دايتەو:

- ھەلبەتە ھەمە!

زەردەخەنەيەكى بە تەوس لىو ھەرزەكارەكەى رەنگاند و لەبەر خۆيەو وتى:

- بەشەرەم (الاولو) نىيە دەفتەرى نەبى!

بەم تىزىپىكردەنى دەروونى چىخ كردى. لەو دەباو بە پرويدا بتەقیتەو، بەلام نەتەردە سەر خۆت.. ئەو ھەبوو كارەساتەكەى بەيانىيە بەھارىيەكەى وەبىر ھىتايتەو:

دوو كەل لە دىكەى دراوستانەو بە تاقى ئاسماندا چوو. كورگەل خۆيان كۆكردەو و دواى پسكە پسك و لە يەكتر رامان ئەو ناوەيان چۆل كرد.. دەستت لە خۆت بەردا.. كەوتىتە دوورپانىكەو. يان ئەو تا سەلتە زەلام شوئىيان بکەويت و مال و مندال بەجى بىلى. يان لە گەل ژن و مندالەكانتا رىگەى شار بگرنەبەر.. گوندت بەجىپىشت و لەتەك منالەكانتا لە كاويكدا خۆتان شاردەو.. لەو پۆو چاوت لىبوو بەكەم جار دوو كەل لە مالى خوا ھەلسا.. ئاسمان خۆلەمىشى ھەلگەرا ئەمجا تەلخ بوو.. لە بنەبانەو ئاورىيان لە دوا مالى دى بەردا.. زاق و زرىق و ھەج و لوور دەگەيشتە لات.. ھەبوون لە دى ھەلدەھاتن و ھەبوون دەمانەو.. لەسەر شپە و شاتالەكەت بوو فركان فركان.. سەريان بە ھەموو كۆلانەكاندا كرد و تەنيا سەگ و پشیلەيان نەبرد.. بە جارى نەترەت بەردا. چەندت بىر كردەو، سەرى گورىست بۆ نەگەبىشتەو يەك. قورگت پرى گريان بوو، شەرمەت بەخۆت بوو دەنا دەتدركاند و لە برارۆت دەدا.. مردنى خۆت لەخەيال بوو، ئەو تە لەخەيال نەبوو پروودات.

ئەو شەو بە لارىدا ھاتن و لەم شارە گىرسانەو.. كاتى بەلای گوندە تالان كراو كەتدا رەت بوون، دوو كەل لووتى دەچووزانەو. گر، دارستانى شمشىر بوون لە زگى ئاسمان رۆدەچوون.. نىلە نىلى ئاگر و ھەج و لوورى سەگەلى بەجىماو نەبى ھىچى دىكەتان نە بىنى، ھىچى دىكەتان نە بىست. لە بەر چاوت دىمەنەكە كال دەيتەو و لەبەر خۆتەو دەدوئى:

" لە رىشە كەنىيان، ئەگەر تەنگت لە دەست دەرچو پىاويكت كوشت، لە تۆلەيدا ژن يان زىر دەدەى، ئەدى ئەگەر زەوييەكەت لە دەست چوو، چى لە تۆلەيدا دەدەى، ئاخ نازانم ئەوانە چۆن دلىان دىتى زەوى بفرۆش، چۆن دەستيان گۆ دەكات نرەكەى وەربگرن.."

ئاوڤ دەدەيەو. لە دواتەو دەيانى دىكە رىزبوون.. رىز بە سستى بەرەو پىتەو دەجوولخ، دەنگىكى توورە و پىش خواردوو بەرز دەيتەو:

- نۆبە برىمان لى مەكەن. لە بەيانى زوو ھەو بەر ئەم سوورى ھەتاو ھاو ستاوين!

- ئەى بى غىرەت.. بزانه چۆن خۆى خزانە بى دەستى كاشبارەكەو؟.. پىاو دابرىزى لەو ھەشتەرە پۆلىس پالى پىو بى!

رىزى ژنان تەرىب لە تەك پىاواندا، بەلام ئەوان وەك پۆلە چۆلەكەى دەمەو ئىوارەى لىس لە پەلە چنار بەستوو، جىوھيان دى و ھەموو لەيەك كاتدا قسان دەكەن.. دووان لە قۆلى عەباكانىانەو دەستيان دەرھىتاو.. ئەو ھى پىشەوھيان عەبايەكەى لەسەر كەوتە خوارەو.. پرچ زەردىكە دەنگى دەگاتە لات:

- ئەبەرۆ خۆ قزى رنىمەو!

ئافره تەكەى دواوه ئوق بووه.. لەمبەرەوه. لە ریزی پیاوانەوه سمیل رەشیک، بە گالته جاربیەکی تیکەل توندبوون و بئ ئوقرەبیەوه پلاری خۆی دەهاوی:

- دەلیی شەوی یەكەمیتی دەقریشکیتی!

پرچ زەرەدەكەیش بە چاوی زەق و دەمی داپچراوی کەف چەندوووه. لە گەفین ناکەوی. پەنجە رادەووشیتی و هەلەدەبلۆقیتەوه.. لە شیوەیدا چی ژنیی بئ نەماوه.. ئارەقە بە پرومەتی چرچ و نیوان مەمکیاندا، کە لەبالۆنی بەتال دەچن دادەخزی.. ژنیك دەیهوی لە بەردەم یەکیکی ریز گرتوووه تپهەلکیش بئ، ئەویش ئاوها بەرەنگاری دەبئ:

- هەى بئ شەرم و شکۆ، دیارە تاكو ئیستا لە باوەشى میردەكەتا بووی!! ئاخەر تاریک و پروون بووه جووتی مندالی سەروپیچکەم بەسەر دراوسیدا جیپشتوو!

لچ و لیوت رەش داگیرساون. زارت وشک. خەپالت بۆ کانیهکی نسر می بن چاخزاوت دەبا.. کانیلە دلۆپ دلۆپ دەبیالیئوی.. دلۆپەکان دەبنە جۆگەلەى باریک باریک و بە دیواری ئەشکەوتەكەدا دپتە خوار.. خاوین و باوین.. سارد سارد.. لە تۆکە خوناوی بەری بەیان دەچن، کاتئ گزنگ لییان دەدات و شەبەنگی خۆریان تیدا هەلەدەبئ.. پئ ماندوووه کانت ختووکیان دئ و میرووله دەکەن.. ماسولکە کانت تورت دەبن.. موچورکە و تەزووت پيدا دئ.. مست دەدەپتە بەری.. پرووت فیتک دەکەیهوه، چەند مستی دەخۆیتەوه.. هەست بە حەسانەوه دەکەى.. گیا قەپتەرانى پەلک سەوزى کال، لاسک رەش، بە چنگە کرئ خۆیان بە ئەشکەوتەكەوه هەلواسیوه.. سروه بایهک هەلەدەکاتە ئەشکەوتەكە و مووه کانت زیت دەبنەوه. حەزەدەکەى لە جیئ خۆت نەجوولی.

- بجوولی خالۆ، لەچی رامای؟!!

ئەم فەرمانە ناھەموارە لەخەپالی دایت. رۆح و هەستی هیناپەوه لای جەستەت و هەنگاویک بەرەو پینشەوه جوولای.. تینویتی سەغەلتی کردووی.. ئاور دەدەپتەوه. ریزی نارێکی پیاوان بۆ کۆلانی پشت دائیرەكە پئچی کردۆتەوه.. چاودیرەكە لەوسەری ریزەكەوه دەفتەر دەپشکنئ و لە بیجمی خاوەنەکانی ورد دەبیتهوه.. وا دەفتەری لە هەرزەکاریک سەند و لە ریزەكەى دەرھیتا و قاوی دا.. خەمت لئ نیشتوو: " ئەى منى بئ دەفتەر چۆن وەلامی بدەمەوه، دەترسم لەناو ئەم حەشاماتەدا بمشکیتی " ئەمەت لەبەر خۆتەوه وت و بئ ئەوئ ئاگات لە خۆت بئ، پەنجە کانت بۆ رپین و سمیل و سەرو جامەدانیهکەت دەبەى. نەرمە کۆکەش بەرت نادا.. وا چاودیرەكە کشایەوه و پرووه ریزی ژنان ملی نا.

ئەفەندییەکی کەتە لە قەمەرەپەکی قەشەنگ دابەزى و گەیشتە بەر کونەكە.. دەفتەریان لئ وەرگرت.. جم و جوول کەوتە ریزی پیاوان:

- دیارە ئیمە بەپیاو نازانی.. ئەگەر ئیستا دەچی دوو شاپی مزر لە پاشەلی دەدەى، دەلین کابرا توندە تەبیەت و شەرەنگیزە!

یەکیکی دیکە بۆی سەندەوه:

- خۆشى بە خویندەوار دەزانی.. تف داوہشیی مام پیاو!

ئەفەندییە کەتەكە پسوولەى وەرگرت. خۆی لەو هەموو نەفرەتە نەبان کرد و بە نایلۆنیك سوورە گۆشتەوه خۆی تەپاندە ناو قەمەرەكەى.

- دەک بە زەهرى مارت بئ!

- وەى بەدەمی بابتا ریم!

ئەم جمیئەى دواپیان لە ئافره تیکى سەر بە عەباوه بوو.. جەستەت لیرە جیپشت و دیسان بیر و هۆشت گەرانەوه دواوه...

بە گردەكەدا هەلگەپرای.. شەش حەوت شتی ورد سەرنجیان راکیشای.. دانەووتەوه و تاووتوت کردن: " ئەم پشقلانە سەوزن، کەواتە هئ ئەمشەون " هەلساپتەوه.. بە پارێزەو هەستت راکرت.. بەزانیی پیت دادەنا و جیت بۆ هەنگاوه کانت دەکردەوه.. رۆیشتی، هەر رۆیشتی.. چاوت بۆ ژیر بنچک و ناو دەوونەکان دەگیرا.. جووتیک چاوی زەق و گوئی قوت هاتتە بەر نیگات.. چەناگەى نابوو سەر دەستە کورتەکانی لە لانهكەیدا قنچکەى کردبوو.. چاوت نا بە سپرەى تەنگەكەوه و هەناسەت وەستاند.. نالەى تەنگ، دەرپەرین گورزەپەک گر، بەرزبوونەوهى تەنگە دووکلێک لە لوولەكەپەوه، بۆنى بارووت، دەنگدانەوهى باسکە قووچەکان و لەرز لپهاتنی کەرویشکیکی پیکراو هەناسەپەکی خایاند.. کاتئ گەیشتیتە سەرى، میزى بەخۆیدا کردبوو.. چەقۆکەت لە باخەلت دەرھیتا.

- هەر وەکو دوینی پرویدابئ وەهایه!

ئەم رىستەپەت بەدەنگى بەرز وت.. ھەرزەكارەكەى پىشت، ئاۋرى لى دايتەوھ.. چاۋىكى گوماناۋى پىدا گىراپىت و
وتى:

- لەگەل منىت بوو؟!

- نانا، لەگەل تۆم نەبوو.. ئەوھ بىرم لە گۆشت دەكردەوھ!
دەمى چەقۆكەت نووشتاندىوھ و ناتەوھ گىرفانى شەرۋالەكەت. كەمىك جوۋلاپىت. نىگات بۆ پىشەوھ نارد.. دىت
ھەر يەكەو دىفتەرىكىان بە دەستەوھىھ.

- گۆشتى سوورە كەروپشك لەكوئ و ھى گا لەكوئ؟!

ئەم رىستەپەشت ھەر بە دەنگى بەرز دەرىپەپاند. ھەرزەكارەكەى پىشەوھ دىسان ئاۋرىكى بە گومانى لى دايتەوھ.
ئەوھى دواشتەوھ، گوى مووچ كىردبوو.. رەنگە بە كەم ھۆشت بزىان كاكل...

تا چاۋ ھەتەر بىكات رىزە چىرە تىك ترىجاۋەكە درىزە و بۆتە پەرزىنى نەم دائىرەپە.. وا ئەفەندىپەك دەركەوت.
كراسىكى سىپى بىگەرد لە بەردا.. لە گىرفانەكەپەوھ چاۋىلكەپەكى رەشى خۆرەتاۋ، كلكىكى دەرھاتوۋھ.. دەفتەرەكەى
وا بە دەستە راستىپەوھ. بە دەستى چەپىپەوھ تەزىپىكى كارەباى زەرد لە مستىلەى زىپى پەنجەى ئالوھ.. يەكسەر
بۆ لى كاشىارەكە مل دەنى. سەرى بەكونەكەوھ نا.

- ئەم ناپلۇنە تا ئىستا لەكوئ بووھ؟!

- دەرىكەن. قاۋىدەن!

دەنگى توندى بۆ شەر لەسەر چىز بەرەنگارى بوونەوھ.. دواى تاۋىك سەرى لە كونەكە دەرھىتا و لۆژ لۆژ بەپال
رىزەكەدا ھات.. ھەر ھات. بە پەنجە ئەستورەكانى يارى بە تەزىپە كارەباكەى دەكات.. چەند ھەنگاۋىكى ماوھ
بىگانە لات.. تۆپش نەختىك لە رىزەكە ھاتوۋىتە دەر.. وا رىك گەپشە بەردەمت.. بۆنىكى خۆش دەماخى چاخ
كردى. لە نەناسى بانگى دەكەى:

- مەرۆ برادەر!

سەلمىپەوھ و بە دوو دىپىپەوھ پرسى:

- لەگەل منىت بوو؟!

- بەلى، لەگەل تۆم بوو، دەلىم: بۆ ناپەيتە جىگەكەم؟!

- ھا.. ئەى تۆ؟!

- واز لەمن بىتە.. دوو دىنارم بەدرى و لە جىگەكەم بوەستە.. سەپىرەكە، تەنبا شەش ھەوت كەسم لە پىشەوھىھ!

سەپىرىكى رىزەكەى كرد، ئەمجا چاۋى بىپە كاكل و وتى:

- دىنارىك چۆنە؟

- كەمە!

- دەباشە دىنار و نىۋىك.

دەستت پان كىردەوھ. ئەفەندىپە بۆن خۆشەكە دوو پارچە پارەى ئاسن دەنىتە قولى مستت.. گوپت لە زىرنگەپانە، لە
بىكى گىرفانى شەرۋالەكەتدا بە يەكىاندا داۋ جىگىربوون.. زەردەخەنەپەكى تال چوڭ ژەھرى مار لەسەر لىوھ
ۋشكەكانت نىشتەوھ.

- وەللا ھەر ئەم بەزمەمان كەم بوو.. رىز گرتن بەپارە!!

- پىشەپەكى نوپە كورپنە!

دەنگى نارەزىپى لە رىزى پىۋانەوھ بەرز دەپىتەوھ.. تۆش كاكل، كفت و كەشەنگ و تىنوو.. سەرت لەبەر خۆت ناوھ،
توورەكەپەك بە دەستەوھ، لەو دەور و ناوھ دوور دەكەۋىتەوھ. نازانى ھەنگاۋەكان بەرەو كوپت دەبەن.

سلىمانى، 20.09.1990

لاۋلاۋ: زاراۋەپەكە، كەسانى نەفام بەتاپىتە لە شارى سلىمانى؛ لە ھەشتاكان و نەوھدەكاندا بۆ تەلفىسى بەكارىان
دەھىتاۋ مەبەستىان پىن لادىپى بوو.

* ئەم چىرۆكە، كاتى خۆى لەلەپەن رىزدار(ب. ژىلوان) ھەوھ كراۋە بە فارسى.